

# מעדני יו"ט

– מעדנים על הפרשה בהלכה ובאגדה –

שבועות תשפ"ג

גליון שמ"ח

נערך בס"ד ע"י מתתיהו אליהו הכהן זילביגר

## דגים עם חלב או בשר

השו"ע כתב ירחוץ ידיו בין בשר לדג ויאכל פת שריו בינתים כדי לרחוץ פיו. הרמ"א כתב וי"א דאין לחוש לזה רק כשמבשלים יחד ואוכלן, אבל לאכלן זה אחר זה אין לחוש. וכן נוהגין שלא לרחוץ הפה ולא הידים ביניהם, ומ"מ יש לאכול דבר ביניהם ולשתות, דהוי קנוח והדחה. ומה שנוהגים לשתות יין שרף לאחר דגים הוא מדברי רעק"א (על השו"ע יו"ד קט"ז) שכתב בשם תוס' (מועד קטן י"א). דלשתות מים אחר דגים הוי סכנה. הדרכי תשובה שם כתב שאין להניח בשר ודגים ביחד על השולחן.

<sup>בליעות</sup>

הטור (יו"ד קט"ז) כתב שהרא"ש מחמיר לייחד לדגים כלים לבד ולא לבשל את הדג בכלי בשרי. אכן הט"ז (צ"ה סק"ג) כתב שממה שאמרו בגמ' דגים שעלו בקערה כו' יש ללמוד מזה שאין סכנה באכילת דג שיש בו טעם בשר במה שנתבשל בכלי בן יומו של בשר.

גם הנוהגים להחמיר הוא דוקא בקדירה אבל מותר לכתחילה להניח דג על צלחת בשרי גם כשהוא חם כי דוקא בבישול מחמירים. ולכאור' הטעם כי מחמירים בנ"ט בר נ"ט בבשול ולא בעלו.

רעק"א שם כתב אם בשלו דגים בכלי ונפל שומן על דופן הכלי מבחוץ אינו אוסר דהוי רק בליעת כלי.

בשו"ת חלקת יעקב (יו"ד כ') כתב שזה רק כשבישל דגים בכלי של בשר דכיון דהדגים לא קבלו רק טעם הבא מן הכלי אין סכנה לאכלם בבשר, אבל מאכל שקיבל טעם מדגים עצמן אסור לאכלו אח"כ עם בשר.

הדרכי תשובה כתב שיש לזהר שלא לחתוך בצלים בסכין של בשר ויתנם לתוך דגים לבשל אע"פ שאינו אוכל את הבצל אח"כ עם הדגים מ"מ כיון דאיכא דוחקא דסכינא בדבר חריף קי"ל שמוציא הטעם כמו עיקר ממשות והוי כמו איסור בעין שאסור לבשלו ביחד, אמנם בדעיבד יש להקל ולסמוך על הפוסקים דבצלים לא הוי דבר חריף.

<sup>ריחא</sup>

הרמ"א כתב אין לצלות בשר עם דג משום ריחא ובדעיבד אינו אוסר. הש"ך מביא שהמהרש"ל כתב דמותר לצלות דגים עם בשר בתנור אחד אפי' לכתחילה כי אין סכנה בריחא, דדוקא כשצולין אותן מחוברים זה אצל זה אסור, ובספר באר שבע חולק עליו ופסק דאפילו בדעיבד אסורים משום ריחא מילתא, אפי' נצלו נפרדים זה מזה בתנור אחד, ואע"פ דנוהגים להתיר לענין איסור בדעיבד לענין סכנתא אסור אפי' דיעבד.

<sup>אי מהני ביטול</sup>

הט"ז (קט"ז ב') כתב בשם איסור והיתר דדבר שיש בו משום סכנה דינו כאיסור לבטלו בס', ויותר חמור דאפילו ביבש במיניו צריך ששים, וחולק עליו וס"ל שביטול לא מהני כלל כמו שכתב הטור דחיישינן לגילוי אפילו במ' סאה מים וא"א שלא יהא ששים, דחמירא סכנתא מאיסורא.

הנקודות הכסף שם כתב שאין ראייה מגילוי דשאני זיהרא דנחש דמקלי קלי טובא, ולא מחמירנן בסכנתא טפי מבאיסורא אלא בספקא, אבל היכא דאיכא ששים דנתבטל בודאי, לא מסתבר כלל לחלק בין איסור לסכנתא.

הבית יוסף (יו"ד פ"ז) כתב אין לאכול דגים בחלב מפני הסכנה. הדרכי משה שם כתב ולא ראיתי מימי נזהרין בזה ולכן נראה שנתערב לבית יוסף בשר בחלב.

המגן אברהם (או"ח קע"ג) כתב יש נוהגים ליטול ידים בין גבינה לדגים ויצא להם ממה שכתב הב"י דסכנה לאכול גבינה ודגים, וכבר כתב בדרכי משה שטעות סופר הוא שם בב"י וצ"ל דגים בבשר. הפתחי תשובה (יו"ד שם) כתב בשם כמה פוסקים שיש בו סכנת חולי כי דגים מקררים מאד וגם החלב רע ומזיק לגוף.

הפמ"ג (יו"ד שם) כתב שדוקא דגים בחלב הוה סכנה אבל בחמאה ובשומן הנקלט מעל גבי חלב אין סכנה. ורבינו בחיי (פ' משפטים) כתב דיש סכנה גמורה בדג עם גבינה או עם חלב ואף בדעיבד אסור, אבל בדג עם חמאה כתב דשרי כיון שכל העולם עושים כן. ומסיים הפמ"ג דהאידינא שכל העולם מבשלים עם חלב שרי כיון דדשו בה רבים.

גם המור וקציעה (או"ח קע"ג) מביא דברי רבינו בחיי ומוסיף דעת הרופאים היא לא מדעת חכמי ישראל אמרה. והדרכי תשובה (פ"ז מ"ג) כתב בשם היד יהודה דכיון שדבר זה אין לו יסוד בדברי חז"ל רק מהלכות הרופאים על כן יש להורות הכל לפי המקום והזמן דאין כל המקומות והזמנים שוין בטבע.

<sup>דגים עם בשר</sup>

איתא בגמ' (פסחים ע"ו:): ההיא ביניתא (דג) דאיטווא בהדי בישראל (צלו עם בשר) אסרה רבא מפרזיקיא למיכליה בכותחא, מר בר רב אשי אמר אפילו במילחא נמי אסורה משום דקשיא לריחא ולדבר אחר (צרעת).

השו"ע (יו"ד קט"ז ב') פוסק צריך לזהר שלא לאכול בשר ודג ביחד, מפני שקשה לצרעת.

הרמב"ם השמיט דין זה שהוא סכנה, ואפי' כתב בהל' מאכלות אסורות (ט' כ"ג) דגים שצלאן עם הבשר אסור לאכלן בחלב. הרי שבאלא חלב יכול לאכול את הדג.

החתם סופר (ב' ק"א) כתב שאולי ס"ל לרמב"ם דביניתא הוא דג ידוע שנקרא כן ובו יש סכנה לאכול עם בשר ולא דגים אחרים ואותו ביניתא אינו מצוי בינינו ולכן השמיטו הרמב"ם, וזה דוחק, ויותר נראה דלפי עוצם חכמתו ידע והבין שנשתנו הטבעיים בענין זה. ואע"פ שאין אנו יכולים להביא ראייה משארי אומות כי הם אכלים שקצים ורמשים וחביל גופיה כדאיתא בגמ' (ע"ז ל"א:): גבי ארמאי דשתי גילוי ולא מתו מהם, מ"מ הרמב"ם דרב גובריה ברפואות וטבעיות ניסה בחקירתו ומצא שנשתנו הטבעיים בזה.

ומסיים ונהי שלא נסמוך על זה לעשות מעשה לאכלם זה עם זה דאפשר שהוא כמו דבר הנאסר במנין שא"א להתיר, ואפשר דלא שייך בזה כל הני תירוצים הנאמרים בגילוי ומשו"ה אנו נזהרים ומנהג אבותינו תורה, מ"מ הרווחנו שיצאנו מחמירת סכנתא, דהשתא מיהת ליכא סכנתא.

המגן אברהם (קע"ג סק"א) מובא במ"ב שם כתב ואפשר דבזמן הזה אין סכנה כ"כ דחזינן כמה דברים המוזכרים בגמ' שהם סכנה לרוח רעה ושאר דברים והאידינא אינו מזיק דנשתנו הטבעיות וגם הכל לפי טבע הארצות.

עיקר הסכנה הוא דוקא באכילת בשר ודגים שנתבשלו או נצלו ביחד אבל המנהג הוא לא לאכלם ביחד אפי' צוננים.

איתא בגמ' (שבת פ"ח.) דרש ר' סימאי בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע ירדו ס' ריבוא של מלאכי השרת וקשרו לכל אחד מישראל שני כתרים אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע. ויש להבין מדוע אמר בשעה שהקדימו ולא אמר בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע, ומוכח דרק ע"י ההקדמה זכו להני שני כתרים, ויש להבין איך זה תלוי בהקדמה.

הבית הלוי (בהקדמה לספרו) מפרש דאיתא בזה"ק 'נעשה' בעובדין טבין, 'ונשמע' בפתגמין דאורייתא, הרי דנעשה הוי קבלה על קיום המצות ונשמע הוי קבלת לימוד התורה. והנה ידוע דלימוד התורה הוא משני פנים, א' כדי לידע היאך לעשות המצות, וגם הנשים שאינם מחויבות בלימוד התורה מ"מ מחויבות ללמוד במצות הנוהגות בהן ומשום הכי מברכות ברכת התורה, ב' הלימוד עצמו היא מצוה, ומצוה זו היא דוקא באנשים, כי נשים בלימודם אינם מקיימות שום מצות עשה רק הוי מבוא לקיום המצות אבל באנשים הוי הלימוד בעצמו מצוה.

והנה אם היו אומרים כלל ישראל נשמע ונעשה היה קבלתם רק עול מצות ורק שמוכרחין ללמוד קודם כדי שידעו היאך לעשות, והיה נשמע נמשך ומבוא לנעשה, ונעשה הוי התכלית והוה רק קבלה אחת, אבל עכשיו שאמרו תחילה נעשה ומובן מאליו שמוכרחין ללמוד מקודם ואח"כ אמרו נשמע, נמצא דהוי נשמע תכלית מצד עצמו ג"כ דגם שלא יצטרכו ללמוד משום עשיה ג"כ ילמדו מצד עצמה, ונמצא ע"י ההקדמה נעשה ב' קבלות עול מצות ועול תורה, וזהו שאמרו בשעה שהקדימו והוי ב' קבלות עול מצות ועול תורה זכו לב' כתרים.

בפשטות אנו מפרשים את השם שבועות משום שהוא יו"ט הנקבע בסוף ז' שבועות של ספירה. אך מצאתי בשפת אמת (שבועות) שמפרש שהשם שבועות הוא על שם שבועה, וכולל ב' שבועות, מה שנשבעו כלל ישראל לעבוד את ה', וכן מה שהקב"ה נשבע לבנ"י שלא ימיר אותנו, ושבועות אלו מתעוררין בחג השבועות, ולשון חז"ל מושבע ועומד מהר סיני ששבועה זו קיימת לעד בכל איש ישראל ואין לה התרה עולמית.

שבועות אין לו תאריך אלא בא אחרי שאנו מכינים את עצמנו מ"ט יום כדי לקבל את התורה בשנה זו, והחת"ס מפרש מה דכתיב (במדבר כח, כו) 'בהקריבכם מנחה חדשה לה' בשבועותיכם' היינו בהקריבכם את עצמכם מנחה חדשה, כי שבועות הוא יום מתן תורה בעצמו, ואיננו זכר למה שהיה, כי היא בכל שנה ככלה חדשה כשעה ראשונה והיום מקבלת את התורה מהקב"ה. הקדושת לוי (פ' יתרו) כתב אם אדם זוכה הוא שומע בכל שבועות את הקול שמכריזין 'אנכי ה' אלקיך', נמצא שצריך האדם להכין את עצמו בהכנות רבות שיזכה לשמוע דיבור של הקב"ה, שכמה אלפים רבבות מלאכים ושרפי קודש אוחזים חיל ורעדה ורתת וזיע מאימתו יתברך, ומכל שכן אנחנו בני אדם, ולא סגי בג' ימים לבד, ואפילו אם יכין את עצמו כל השנה לא סגי.

בספר הלקח והלבוב כתב בשם התולדות יעקב יוסף שכתב בשם הבעל שם טוב שנאמר לו משמים טעם איחור ביאת משיח משום שאין מאריכין בברכת אהבה רבה. ולכאור הביאור הוא ע"פ דברי הגמ' (נדדים פ"א.) שהגלות בא בסיבת שלא ברכו בתורה תחילה, וא"כ תיקון הגלות הוא אמירת הברכה בכוונה ובשמחה, ולכן ברכת אהבה רבה הוא סיבה להבאת הגאולה, ומובן מה שמסיימים באותה ברכה בקיבוץ גלויות ומבקשים 'ותוליכנו קוממיות לארצנו'. ובאמת ברכת אהבה רבה היא יסודה להצלחה בלימוד התורה, וידוע מה שמספרים על הנצי"ב שיום שלא בכה באהבה רבה לא מסר שיעור באותו יום.